

48. vuosikerta
Kasvatusopillisen aikakauskirjan 154. vuosikerta
Kasvatus ja koulun 103. vuosikerta

1/2017

Kasvatus

Pääkirjoitus

Janne Varjo 3 Tieteen tila ja suomenkielisen
tiedejulkaisemisen reunaehdot

Artikkeleita

Riitta-Leena Metsäpelto – Kati Vasalampi 6 Opettajien kokemuksia dialogisen
– Anna-Maija Poikkeus – Marja-Kristiina opetuksen toteuttamisesta perus-
Lerkkanen – Jenni Salminen opetuksessa
– Marja Mäensivu

Saara Laukkanen – Leena Holopainen 21 Kodin kielellisen ympäristön yhteys lapsen
lukutaitoon ensimmäisellä luokalla

Meri-Tuulia Kaarakainen 35 Peruskoulun ja lukion opettajien
– Loretta Saikkonen tiedonhakutaidot

Kolumni

Auli Toom 50 Palveluksessanne tutkijana – nyt ja
tulevaisuudessa

Puheenvuoroja

Mari Wiklund 52 Tyttöjen ja poikien arvosanaerot
motivaatiotekijöiden ja PISA-tutkimusten
valossa

Ajankohtaista • Tapahtumia

- Arto Jauhiainen – Nina Haltia 57 Kasvatustieteen päivät 2016: Eriarvoistuva
– Marja Peura maailma – tasa-arvoistava koulu?

Kirja-arviointeja

- Thomas Zacheus 60 Urheilun pimeä puoli
- Timo Saloviita 63 Erityisopetuksen helppolukuinen
perusteos
- Heidi Salmento 66 Ajankohtainen teos ajattelun
kehittämisestä aikuisuudessa

English Summaries

71

Kirjoittajat

73

Tieteen tila ja suomenkielisen tiedejulkaisemisen reunaehdot

Valmistautuessani joulun alla aloittamaan kolmevuotista kauttani Kasvatus-lehden päätoimittajana Suomen Akatemia julkaisi Tieteen tila 2016 -katsauksen, jossa tarkastellaan tutkimuksen henkilöstöä ja rahoitusta sekä julkaisuutoimintaa, tieteellistä vaikuttavuutta ja julkaisuyhteistyötä.

Ainakin julkaisumäärillä mitattuna voidaan todeta Suomen tieteen tilan olevan maailman keskitason yläpuolella ja vaikuttavan muutenkin varsin vakaalta. Kymmenen viime vuoden aikana maamme sijoitus Suomen Akatemian laatimalla listalla on hieman kohonnut. Saman aikaisesti kilpailu on kuitenkin kiristynyt. Monet OECD-maat ovat kirittäneet tutkimuksensa tieteellistä tasoa enemmän ja nopeammin kuin Suomi. Muun muassa Norjassa, Tanskassa ja Ruotsissa tieteen tila on keskimäärin Suomea parempi tässä mittauksessa.

Tieteellisten julkaisujen määrä asukasta kohden on Suomessa moniin OECD-maihin verrattuna suhteellisen korkea. Vuosina 2011–2014 Suomessa työskennelleet tutkijat olivat mukana noin 52 900:ssa Web of Science -tietokantaan indeksoidussa tieteellisessä julkaisussa – tosin tämä on vain noin 0,8 prosenttia koko maailman julkaisuutuotannosta. On myös syytä muistaa, että monien yhteiskuntatieteellisten ja humanististen alojen julkaisut ovat puutteellisesti edustettuina Web of Science -pohjaisissa aineistossa.

Reilussa kahdessakymmenessä vuodessa suomalaistutkijoiden kansainvälisten yhteisjulkaisujen osuus on kasvanut selvästi. Vuosina 2011–2014 Suomen tieteellisistä julkaisuista yli 50 prosenttia tehtiin kansainvälisenä yhteistyönä, kun vastaava osuus oli 1990-luvun alussa 27 prosenttia. Tieteellisten julkaisujen kansainvälistymisen lisäksi tämä kertonee myös itse kirjoittamisprosessin muutoksista.

Raportissa arvioidaan myös julkaisu toiminnan vaikuttavuutta bibliometriikan keinoin. Käytännössä tämä merkitsee, että top 10 -indeksin avulla tarkastellaan kunkin tieteenalan eniten viitattuun kymmeneen prosenttiin kuuluvien julkaisujen suhteellista osuutta. Johtopäätös ilmaistaan suorasukaisesti: "Kansainväliset yhteisjulkaisut ovat selkeästi tieteellisesti vaikuttavampia kuin kotimaiset julkaisut kaikissa tieteenalaryhmissä."

Jäin pohtimaan, mikä on Kasvatuksen kaltaisen, pääosin suomenkielisen tiedelehden tulevaisuus tilanteessa, jossa "tutkijoiden, yliopistojen ja muiden tutkimuslaitosten välinen kiristynyt kilpailu akateemisen kapitalismin markkinoilla on asettanut julkaisujen laadun arvioinnin entistä merkittävämpään asemaan", kuten edelliset päätoimittajat Arto Jauhiainen ja Juhani Tähtinen ovat osuvasti todenneet pääkirjoituksessaan Kasvatuksen numerossa 4/2016.

Julkaisufoorumi (JUFO) -luokitusjärjestelmän perustaminen sekä yliopistojen rahoitusmallin siirtyminen käyttämään "tieteellisten julkaisujen laskennassa tutkimuksen laatua ja vaikut-

tavuutta vahvemmin korostavia kertoimia” ovat esimerkkejä konkreettisista laadun arviointiin liittyvistä uudistuksista, jotka määrittävät käytännössä Kasvatuksen ja muiden kotimaisten tiedelehtien tulevaisuutta.

Lienee selvä, että JUFO-luokitus ja rahoitusmallin muutokset eivät lähitulevaisuudessa ainkaan vähennä tiedejulkaisemiseen liittyvää mittaamista, luokittelua ja arviointia. Yliopistojen, korkeakoulujen, tiedekuntien ja laitosten tasolla niiden painoarvo on luonnollistunut ja arkipäiväistynyt; yksittäisten tutkimusryhmien ja tutkijoiden niille antamat merkitykset ovat oletettavasti vielä vaihtelevampia.

Mieleeni nousi dystopia. Turo Virtanen julkaisi vuonna 2010 Hallinnon tutkimus -lehdesä pääkirjoituksen otsikolla Kuka julkaisisi Hallinnon tutkimuksessa? Provokatiivisessa – ja todennäköisesti juuri siksi mieleeni jääneessä – kirjoituksessaan Virtanen pohtii, kenellä voisi olla tulevaisuudessa kiinnostusta julkaista suomalaisessa tiedelehdessä. Veikkauksia mahdollisista kirjoittajaryhmistä syntyi seuraavasti: tutkijat, jotka vasta harjoittelevat tieteellistä tutkimusta (esim. jatko-opiskelijat); tutkijat, joiden akateeminen urakehitys on jo saavuttanut lakipisteen; tutkijat, jotka eivät työskentele yliopistoissa ja joiden urakehityksessä ei sovelleta yliopistollisia arviointikäytäntöjä; tutkijat, joiden kirjoitusten laatu ei yllä kansainvälisten lehtien vaatimusten tasolle; tutkijat, joiden tutkimuskohde kiinnostaa lähinnä kotimaisia yleisöjä; tutkijat, jotka haluavat julkaista kansainväliset julkaisunsa hieman muunneltuina kotimaassa; tutkijat, jotka haluavat vaalia kotimaisia kieliä ja säilyttää ja kehittää suomalaista kulttuuriperintöä, vaikka se olisi heille uran kannalta epäedullista.

Millä keinoilla näissä olosuhteissa on mahdollista turvata Kasvatuksen kaltaisen, JUFO-termin ”johtavan tason”, suomenkielisen tiedejulkaisun merkitys myös tulevaisuudessa? Nähdäkseni onnistumisen edellytyksiä löytyy niin lehden lukijakunnasta, siinä käsitellyistä teemoista kuin sen hyväksi pyyteettömästi työskentelevistä tieteentekijöistä.

Ensiksi on muistettava, että Kasvatusta lukevat paljon muutkin kuin ammattitutkijat. Lukijakunnasta löytyy runsaasti esimerkiksi kouluissa ja oppilaitoksissa sekä sivistyshallinnossa työskenteleviä. Heidän näkökulmastaan Kasvatuksessa esitetään analyysejä ja tulkintoja omasta yhteiskunnasta ja sen kasvatus- ja koulutusjärjestelmistä; juuri siksi ne tuntuvat läheisiltä ja tärkeiltä. Suomalaisessa tiedelehdessä ei käsikirjoitusta lähtökohtaisesti pidetä epärelevanttinä siksi, että siinä käytetyt aineistot tai esitetyt tulokset koskevat pitkälti viisimiljoonaista kansakuntaa pohjoisessa periferiassa. Empiiristen analyysien sekä teoreettisten ja metodologisten kirjoitusten lisäksi Kasvatuksen tulee tarjota myös foorumi ajankohtaisista yhteiskunnallisista asioista käytävälle kriittiselle keskustelulle esimerkiksi kolumnien ja puheenvuorojen muodossa. Onko Sinulla hyvin argumentoituja näkemyksiä asioiden tilasta? Haluaisitko jakaa ne kasvatuksen ja koulutuksen asiantuntijoiden kanssa? Mikäli kyllä, ota yhteyttä toimitukseen (kasvatus-toimitus@jyu.fi)!

Toiseksi Kasvatuksessa on viime vuosina – ja toki jo aikaisemminkin – julkaistu runsaasti taidokkaita ja näkemyksellisiä tutkimusartikkeleita sekä muita kirjoituksia. Tästä osoituksena on lehden luokitus Julkaisufoorumin kakkostasolla. Vaikka didaktiikka, kasvatussosiologia ja kasvatopsykologia ovat olleet parina viime vuosikymmenenä määrällisessä enemmistössä, voidaan Kasvatuksen sanoa käsittelevän kasvatustieteen osa-alueita laaja-alaisesti, monimetodisesti ja (harmillisen satunnaisen) poikkitieteellisesti. Odottemme innolla toimittaja Anna-Maija Tuuliaisen kanssa käsikirjoituksianne!

Kolmanneksi Kasvatuksella on oma merkityksensä suomalaisen kasvatustieteen laajaa ja lohkoutunutta kenttää yhdistävänä tekijänä. Se on – Kasvatustieteen päivien lisäksi –ainoa foorumi, jota seuraamalla pystyy muodostamaan käsityksen kokonaisen tieteenalan kansallisesta tilasta: ilmiöistä, teorioista, menetelmistä, tekijöistä. Kasvatus kutsuu vuosittain akateemises-

sa talkoohengessä huomattavan määrän kokeneita tieteen tekijöitä toimimaan käsikirjoitusten vertaisarvioitsijoina – ja samalla lehden laadun vartijoina. Kiitokset teille kaikille nimettömille, ilman työpanostanne tämä ei olisi mahdollista!

Lopuksi haluan kiittää lämpimästi edellisiä päätoimittajia Arto Jauhiaista ja Juhani Tähtistä, jotka suoriutuivat kunnioitettavasti viiden vuoden pestistään. Se on pitkä sarka tiedejulkaisemisen parissa, se.

Auli Toom on aloittanut toimitusneuvoston uutena jäsenenä tämän vuoden alussa, ja hän toimii tämän numeron kolumnistina.

Janne Varjo